

Nosaukums: RADOŠUMS – KAS TAS IR UN KĀ BŪT RADOŠĀKAM

Kopsavilkums: Šis ir projekta "Izglītotāji un inovatori bibliotēkās" mācību materiālu komplekts tēmā "Radošums", kura mērķis ir skaidrot, kas ir radošums, ko nozīmē būt radošai personai un kā veicināt radošo domāšanu.

Mērķi: Šie materiāli ieteicami bibliotēku vadītājiem un bibliotekāriem, kas ir ieinteresēti attīstīt radošumu sevī, attīstīt savu bibliotēku par radošu vietu, kā arī atklāt un veicināt radošumu bibliotēkas lietotāju vidū. Šī tēma palīdzēs apgūt:

- Kas ir radošums un kāpēc šī spēja šodien ir tik svarīga;
- Ko nozīmē būt radošai personai;
- Kas ir radošā domāšana;
- Kā attīstīt radošo domāšanu (dažādas tehnikas);
- Kādi kontekst faktori (resursi, vide) var palīdzēt būt radošākam.

Ievads: Definīcijas

Radošums

Dažādos avotos iespējams atrast radošuma skaidrojumu, kas līdzīgs šai definīcijai no enciklopēdijas *Britannica*: "Radošums ir spēja radīt vai savādā veidā padarīt iespējamu kaut ko jaunu. Tas var būt:

- Jauns problēmas risinājums, vai
- Jauna metode vai iekārta, vai
- Jauns mākslas objekts vai forma."

Tieši tāpēc radošums ir tik svarīgs gan mūsu personīgajās, gan profesionālajās dzīvēs. Piemēram, mūsu personīgajā dzīvē radošums mums var būt nepieciešams, piemēram, lai izdomātu, kā noorganizēt dzimšanas dienas ballīti savādāk nekā iepriekšējos gados (ar vairāk aktivitātēm un jautrību), vai arī, piemēram, lai salabotu salūzušu krēslu. Savukārt, profesionālajā dzīvē mums var būt jāizdomā jauni veidi, kā piesaistīt bibliotēkai jaunus lietotājus, vai arī vienkārši var būt jāpārkrāto bibliotēkas plaukti jaunā veidā, lai lietotāji varētu vieglāk atrast interesējošās grāmatas vai ērtāk pavadīt laiku pie plauktiem.

Izglītības filozofi identificē radošumu kā vienu no galvenajām 21.gadsimta pamatprasmēm. Informācijas un komunikāciju tehnoloģijas drīz vien nomainīs vienkāršos darbus. Līdz ar to mums – cilvēkiem – jāapgūst jauna veida strādāšana, kas ietver jaunu risinājumu meklēšanu vecām problēmām un situācijām.

Ja runājam par bibliotēkām, svarīgi ka radošums ir kaut kas, kas piemīt un raksturo gan bibliotēkas darbiniekus, gan organizāciju kā tādu. Bibliotēkas mūsdienās darbojas nepārtrauktā pārmaiņu laikā, cenšoties piemēroties mainīgajai videi un apmierināt mainīgās jauno

lietotāju vajadzības bieži vien ar bibliotēkās rīcībā esošajiem ierobežotajiem resursiem. Piemēram, radošiem bibliotekāriem ir vieglāk ģenerēt dažādas idejas kā veiksmīgi piesaistīt jaunus bibliotēkas lietotājus, kā izdomāt jaunus lietotāju apkalpošanas veidus vai kā veicināt bibliotēkas pakalpojumu popularitāti. Radoša bibliotēkā ir atvērtāka tās darbinieku un lietotāju idejām, iesaistošāka un iesaistīties gribošā, kā arī atvērtāka jauniem eksperimentiem, kas var būt ļoti noderīgi šajos pārmaiņu laikos.

Svarīgi atzīmēt, ka radošums ir iespējams un vērtīgs dažādu lielumu un ar dažādiem resursiem apveltītās bibliotēkās, tomēr ceļā uz radošāku bibliotēku tās var arī saskarties ar dažādiem riskiem un barjerām. Lielai bibliotēkai ar sarežģītu organizatorisko struktūru var būt sarežģīti ļaut tās darbiniekiem ģenerēt un ieviest novatoriskas idejas. No otras puses, lielāks darbinieku skaits un vairāk resursu nozīmē lielāku jaunu ideju iespējamību un labākas izredzes tās realizēt. Savukārt, mazās bibliotēkās, mazie resursi var būt vērtība, jo bibliotēkai vienkārši būs jābūt radošai, lai spētu attīstīties un izdzīvot. Jāatzīmē arī, ka mazās organizācijās jaunus risinājumus iespējams ieviest ātrāk un efektīvāk.

Radošs cilvēks

Būt radošam cilvēkam nozīmē būt spējīgam domāt vai kaut ko darīt "ārpus rāmjiem" vai netradicionālā veidā. Konkrētāk, radošs ir tāds cilvēks, kurš ir spējīgs uz un kuram piemīt īpaša veida domāšana – radošā domāšana. Ilgu laiku tika uzskatīts, ka radošums ir īpaša prasme, kas ir nepieciešama tikai atsevišķās profesijās, piemēram, rakstniekiem, māksliniekiem, arhitektiem, dizaineriem, zinātniekiem, uzņēmējiem. **Šodien tiek atzīts, ka ikviens indivīds var būt radošs un radošuma spēju ir iespējams attīstīt un iemācīties.**

Saturs:

Kas padara cilvēku radošu?

Radoša cilvēka īpašības

Psihologi ir atklājuši, ka **radošāki** ir tie cilvēki, kas labi jūtas **neskaidrās situācijās ar nepilnīgu informāciju** nekā tie, kas dod priekšroku harmonijai un cīnās ar diskomfortu un trauksmi.

Cilvēku, kurš ir radošs, raksturo šādas īpašības: *zinātkāre, plašs interešu loks, atvērtība jaunām zināšanām un pieredzei; iesaistīšanās problēmrisinājumu meklēšanā; spēja paskatīties uz problēmu no attāluma, patstāvīga un oriģināla domāšana, spēja norobežoties no ierobežojumiem un uzstādījumiem, tēlaina iztēle, spēcīga iekšēja vēlme radīt utt.*

Apkopojot to, kāds ir radošs cilvēks, no dažādiem avotiem, var secināt, ka radošai personai piemīt šādas iezīmes:

- 1) Cilvēks ir kompetents kādā **jomā** (piemēram, mākslā vai pavārmākslā, vai rakstniecībā). Tas palīdz apzināti pamanīt jaunas lietas un risinājumus.

- 2) Cilvēks ir apmācīts izmantot **radošo domāšanu** (spēja saredzēt lietas tā, kā citi cilvēki nespēj).
- 3) Cilvēks ir gatavs **smagi strādāt**. Vispārīgi runājot, jaunu risinājumu atklāšana un kaut kā, pie kā mēs esam pieraduši, mainīšana, prasa laiku.
- 4) Cilvēks ir noteiktā **psiholoģiskā stāvoklī** (piemēram, cilvēks ir iekšēji motivēts, gūst apmierinājumu un izbauda darba izaicinājumus kā tādus).

Tomēr būt radošam bieži vien nozīmē arī spēju iedvesmoties no citiem un izmantot esošās idejas jaunā veidā. Kompetence kādā noteiktā jomā kā arī plašāka konteksta zināšanas ļauj radošiem cilvēkiem paskatīties uz problēmu no citas perspektīvas, atrast risinājumu, kas varbūt ir bijis zināms kaut kur citur, bet adaptēt to jaunos apstākļos. Bieži vien vienkārši risinājumi ir vislabākie un visefektīvākie. Nav nepieciešams "izgudrot divriteni". Ir noderīgi ieklausīties citos cilvēkos (īpaši tajos, kuriem ir atšķirīga izcelsme – skat. *mācību materiālus multikulturālisma tēmā*) un "turēt acis vaļā", lai absorbētu jaunas domas un idejas bez aizpriedumiem. Piemēram, lietotāju apkalpošanas vai organizatorisks risinājums, kas tradicionāli ticis izmantots biznesa jomās var tik pat labi būt radošs risinājums bibliotēkas vidē.

Papildus – ir labi zināt arī to, ka ir virkne **ieguvumu** tam, ka esat radošā noskaņojumā: radošais process var dziedināt un palīdzēt pārdzīvot emocionālas sāpes, kā arī labāk izprast sevi; radošais process var "izvilkt ārpusē" traucējošo, kas dziļi noslēpies mūsu zemapziņā, kā arī var palīdzēt paskatīties uz notikumiem no citas perspektīvas.

Attīstīt radošumu nozīmē attīstīt radošo domāšanu. Kas ir radošā domāšana?

Visbiežāk sastopamā atbilde uz šo jautājumu ir – radošā domāšana ir domāšanas veids, kas ietver **domāšanu par problēmām un situācijām jaunā veidā/no kādas jaunas perspektīvas, kas rezultējas netradicionālos risinājumos**.

Radošā domāšana palīdz **ģenerēt idejas**. Tāpat kā citu domāšanas veidu gadījumā tā sākas ar **jautājumu** uzdošanu, bet galvenā atšķirība ir tā, ka pēc tam tā mēģina "**iedarbināt**" **iztēli** dažādu iespēju izvērtēšanai, lai rastu atbildi uz jautājumu, tā "prātvētro" risinājumus, tā izstrādā un improvizē, tā balstās uz iedvesmu, un tā izmanto intuīciju un nav aizspriedumaina.

Mūsu radošā domāšana ir visaktīvākā tad, kad mēs esam ieslīguši "pašizraisītā izziņas procesā", piemēram, tad, kad "sapņojam ar vaļējām acīm", prātojam vai kā citādi ļaujām mūsu prātam "klejot riņķī".

Kā ierosināt radošo domāšanu?

Radošā domāšana var tikt ierosināta un veicināta, izmantojot dažādas **tehnikas** un nodrošinot īpašu **vidi un resursus**.

Pastāv dažādas tehnikas radošās domāšanas ierosināšanai: prāta vētras, domu kartes, nākotnes iztēlošanās, lomu spēles (*detalizētāk informāciju par šīm tehnikām skatīt darbsemināra scenārijā par radošumu un dizaina domāšanu*). Šīm tehnikām ir dažādas pieejas **ideju ģenerēšanas veicināšanai**: veicinot radošuma *plūdumu, elastību un oriģinalitāti*; sakārtojot domas, izmantojot asociācijas, atpazīstot darbības modeļus un radot noteiktu kārtību; koncentrējoties un analizējot situāciju vai problēmu no citas perspektīvas (lomas, cepures); iztēlojoties nākotni.

Dažas no šīm tehnikām, piemēram, prāta vētras var tik izmantotas, strādājot grupās (piemēram, bibliotēkas darbinieku sanāksmes laikā). Citas, piemēram, asociāciju spēles var tikt veiksmīgi adaptētas individuālā radošuma pašmācībā.

Dažāda veida iedvesmas avotiem (dabas objektiem, žurnāliem, mākslas darbiem, filmām, grāmatām, spēlēm u.c.) ir būtiska loma radošumu veicinošas **vides** un **resursu** nodrošināšanā.

Pētnieki ir atklājuši arī to, ka atsevišķi **paradumi** var veicināt radošo domāšanu: garas **pastaigas** (bez telefona) kā daļa no ikdienas rutīnas; meditācija, izešana **ārpus komforta zonas** – mēģinājums iemācīties kādu jaunu lietu, izaicinājuma uzņemšanās, ceļošana uz jaunām vietām; komunikācija ar nepazīstamu cilvēku; **spēļu spēlēšana un izklaides aktivitātes** (spēlēšanās ar suni, bērniem u.c.); ikdienas aktivitāšu mainīšana **no tādām, kas prasa lielu koncentrēšanos uz tādām, kas prasa mazāk uzmanības**.

Ja būsīm attīstījuši radošo domāšanu, mēs pamanīsim arī citus **ieguvumus**:

- Mēs varam palielināt **pašapziņu**;
- Mēs spējam **risināt problēmas** daudz efektīvāk;
- Mēs iegūsim **cieņu**;
- Mēs spēsim būt **inovatori**;
- Mēs spēsim realizēt **pārmaiņas**.

Tomēr ir noderīgi atcerēties, ka radošums ietver abus: domāšanu un darīšanu. Ja tikai to vien darīsiet kā ģenerēsiet idejas, jūs uzskatīs par tādu, kam piemīt bagāta iztēle; tāpēc svarīgi ir arī šīs idejas ieviest dzīvē.

Par radošuma tēmu ir vairākas iedvesmojošas TED sarunas

1. **How boredom can lead to your most brilliant ideas** / Manoush Zomorodi (Kā garlaicība var novest līdz izcilām idejām / Manušs Zomorodi / angļu valodā)

https://www.ted.com/talks/manoush_zomorodi_how_boredom_can_lead_to_your_most_brilliant_ideas?utm_campaign=social&utm_medium=referral&utm_source=facebook.com&utm_content=talk&utm_term=social-science

Papildus materiāli: tiešsaistes resursi, atsauces, ieteicamā literatūra

Šajā sarunā uzzināsiet to, kā noskaņojums (garlaicība) var rosināt radošu ideju attīstīšanu

2.The surprising habits of original thinkers / Adam Grant (Originālu domātāju pārsteidzošie ieradumi / Ādams Grants / angļu valodā)

https://www.ted.com/talks/adam_grant_the_surprising_habits_of_original_thinkers

Šajā sarunā psihologs Ādams Grants saka: "Jums nepieciešams liels daudzums sliktu ideju, lai iegūtu dažas labas idejas." Viņš uzsver, ka mums jābūt pacietīgiem un ideju radīšanā jāpieliek pūles.

3.Your elusive creative genius / Elizabeth Gilbert (Jūsu nenotveramais radošais ģēnijs / Elizabete Gilberta / angļu valodā)

https://www.ted.com/talks/elizabeth_gilbert_on_genius

Šajā sarunā Elizabete Gilberta apgalvo, ka radošums ir spēja, kas piemīt ikvienam.

Asauces uz darbsemināra scenārijiem (ja ir)

- Darbseminārs par radošo domāšanu
- Darbseminārs par dizaina domāšanu bibliotēkā
- Mācību materiāls – Radošuma veicināšana bibliotēkā
- Mācību materiāls – Dizaina domāšana bibliotēkā

Riski un iespējamās barjeras

No vienas puses, radošums ir ļoti izdevīgs gan bibliotēkai, gan bibliotekāriem. Tomēr jāapzinās atsevišķi riski, kas ar to saistīti. Galvenie **riski** ir:

- Zema vai neeksistējoša iespēja vislabāko uzģenerēto ideju ieviest vai pat tikai testēt vai novērtēt jauno ideju;
- Radošuma "opponenti" – skeptiski, aizspriedumaini, naidīgi cilvēki vai cilvēki, kas nesaprot vai vienkārši baidās no jaunām idejām;
- Jaunu ideju izmēģināšana situācijās, kad vecās idejas varētu labāk kalpot cilvēku vajadzībām (lietotāju vajadzību un ekspektāciju ignorēšana);
- Pārāk mazi resursi radošuma apgūšanai un ieviešanai, kas prasa laiku (piemēram, nav laika apmācībām, ierobežota iespēja radīt idejas, neiespējamība idejas ieviest bibliotēkas darbā).

Iespējamās **barjeras**:

- Bibliotēkas darbinieku vidū nav motivācijas attīstīt radošumu pašos un bibliotēkā;
- Nelabvēlīga bibliotēkas organizatoriskā vide, ko nav iespējams mainīt formālo ierobežojumu dēļ (jo īpaši lielās bibliotēkās ar sarežģītu struktūru);
- Nepietiekoši laika resursi un iespējas attīstīt radošumu un apgūt radošās domāšanas tehnikas.